

INSTYTUT ŚLĄSKI – INSTYTUT NAUKOWO-BADAWCZY

ODRA I NADODRZE

JANUSZ SŁODCZYK

Przestrzenne związki
wybranych województw Nadodrza
w świetle migracji ludności

Opole 1984 r.

INSTYTUT ŚLĄSKI W OPOLE

JANUSZ SŁOŃCZYK

PRZESTRZENNE ZWIĄZKI WYBRANYCH WOJEWÓDZTW NADODRZA
W ŚWIELE MIGRACJI LUDNOŚCI

OPOLE 1984

ODRA I NADODRZE

Kolegium Redakcyjne: przewodniczący - prof. dr hab. Janusz KROSZEL
członkowie: prof. dr hab. Seweryn GOŁOWIN, dr Stanisław MALARSKI,
mgr Jan MEISSNER, doc. dr inż. Stanisław ORLEWICZ,
mgr Andrzej PASIERBINSKI, prof. dr hab. Robert RAUZINSKI

Badania wykonano w ramach Rządowego Programu Badawczo-Rozwojowego PR-7 "Kształtowanie i wykorzystanie zasobów wodnych", koordynowanego przez Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej w Warszawie w Kierunku 07 "Podstawy kompleksowego zagospodarowania zasobów wodnych Odry", koordynowanym przez Instytut Śląski - Instytut Naukowo-Badawczy w Opolu.

Publikacja zawiera wyniki pracy badawczej podjętej w ramach planu prac badawczych Zakładu Badań Ekonomicznych Instytutu Śląskiego w Opolu: "Studium przestrzennego zagospodarowania strefy Odry na okresy 1981-1990 oraz 1991-2000".

Autor: dr Janusz SŁODCZYK
Instytut Nauk Ekonomicznych
WSP w Opolu

Druk wykonano z makiet przygotowanych przez Autora

OD REDAKCJI

Badania podstaw kompleksowego zagospodarowania zasobów wodnych Odry nie mogły pominąć problematyki procesów demograficznych w województwach nadodrzańskich. Nawet bowiem przy bardzo wąskim podejściu do zagadnienia wykorzystania zasobów wodnych nie można ich rozpatrywać w próżni społecznej. Ludność w ostatecznym rachunku jest użytkownikiem tych zasobów.

Stąd w celu badawczym "Studium przestrzennego zagospodarowania strefy Odry" realizowanym w Instytucie Śląskim w Opolu /7.04.02/ podjęto badania nad migracjami ludności. Można spodziewać się, że łącznie z rezultatami badań w celu "Studium struktury demograficznej ludności Nadodrza", a także badań dotyczących zatrudnienia uda się zidentyfikować niektóre ważniejsze procesy demograficzne w województwach nadodrzańskich. Badania nad migracjami prowadzi dr Janusz Ślodożyk z zespołem.

W prezentowanym studium autor referuje wyniki badań w trzech województwach: opolskim, wrocławskim i zielonogórskim.

Już te pierwsze badania przyniosły interesujące wyniki. Autor ujawnia nowe, nieznane zjawiska. Badania potwierdziły wcześniejsze hipotezy o istotnym znaczeniu dla polityki gospodarczej problemu ubytków migracyjnych ludności w województwach nadodrzańskich. Jak wykazują badania J. Ślodożyka z trzech badanych najostreż ten problem występuje w województwie zielonogórskim. I chociaż w województwach opolskim i wrocławskim saldo migracji międzywojewódzkich w sumie jest niewielkie, problemem jest struktura salda według wieku i wykształcenia.

Dr Janusz Ślodożyk ujawnia zjawiska o ogromnym znaczeniu społecznym. Zaliczam do nich np. stwierdzenie dodatniego salda migracji ludności z wyższym wykształceniem do województwa wrocławskiego /1/, a ujemnego w województwach opolskim i zielonogórskim. Okazuje się, że średnie i małe ośrodki kształcenia na poziomie wyższym zasilają ośrodek najwyższej rangi w kadry z wyższym wykształceniem. Można postawić hipotezę, że w procesach migracyjnych największą siłę przyciągającą mają wielkie aglomeracje przemysłowo-kulturalne. I drugą hipotezę, że najbardziej podatną grupą na to działanie sąca jest grupa osób z wyższym wykształceniem.

Ważne są także wyniki badań układu przestrzennego migracji międzywojewódzkich. Wszystkie trzy badane województwa odnotowują znaczący odpływ ludności />200 osób/ do województw bielsko-bialskiego, gdańskiego, katowickiego, krakowskiego, warszawskiego. Natomiast województwa wrocławskie i zielonogórskie odnotowują odpływ do województw legnickiego i poznańskiego, a opolskie i wrocławskie do województwa łódzkiego. Województwo zielonogórskie traci ludność niemal na rzecz wszystkich województw kraju.

Refleksje na tle tych wyników badań są ważne nie tylko z punktu widzenia naukowego. Okazuje się, że ludność migruje głównie do województw, w których znajdują się wielkie aglomeracje przemysłowo-kulturalne. Badania wskazują, że ruchy wędrownicze odbywają się głównie w obrębie sąsiadujących województw. Znaczna część migracji odbywa się między województwami nadodrzańskimi. Badania wykazały też, że województwo zielonogórskie należy zaliczyć do obszarów problemowych z punktu widzenia ruchów migracyjnych.

Z badań wynikają też wnioski do innych badań w ramach Kierunku 07 Rządowego Programu Badawczo-Rozwojowego PR-7. Między innymi nasuwa-
ją się następujące sugestie:

- w badaniach rolniczych zbadać możliwość takiej aktywizacji produkcji rolnej na obszarach o ujemnych saldach ruchów wędrowniczych, która byłaby w stanie wchłonąć dodatkowe ręce do pracy wysoce zmechanizowanej, m.in.: w oparciu o aktywne wykorzystanie zasobów wodnych /nawodnienia/,

- zbadać przyczyny małej stabilizacji ludnościowej.

Także niektóre z już stwierdzonych zjawisk wymagają wyjaśnienia i dalszych badań. Na przykład jakie przyczyny złożyły się na dodatnie saldo migracji w woj. opolskim w grupie wiekowej 0-4, 20-24 i 25-29, a w woj. wrocławskim w grupie wiekowej 20-24. W województwie opolskim może to być kwestia rekompensaty ludności ubywającej w wyniku emigracji zagranicznych. Byłoby też istotne zbadanie jak ustalone proporcje kształtują się w podziale miasto i wieś. Ważne znaczenie miałyby też ustalenie struktury migrujących z wyższym wykształceniem: jakie zawody, jaki wiek itp.

W sumie można wysunąć wniosek, że badania należy kontynuować i to w dwóch przekrojach makro i mikro. Makro, a więc jak przedstawia się sytuacja województw nadodrzańskich na tle kraju i mikro w skali mniejszych jednostek, w tym szczególnie poszczególnych miast i gmin.

Potrzebne jest także rozwinięcie badań czynników, które mają wpływ na tendencje migracyjne.

Prosimy uprzejmie o zgłaszanie uwag i propozycji w związku z treścią publikacji na adres: Instytut Śląski - Instytut Naukowo-Badawczy, ul. Piastowska 17, 45-082 Opole.

Janusz Kroszel

Kierownik Celu 07:04:02
Rządowego Programu Badawczo-Rozwojowego
PR-7

W kompleksowych badaniach Nadodrza znaczną rangę nadano problematyce ludnościowej. W ramach tej tematyki niezwykle istotna okazuje się potrzeba zanalizowania procesów migracji w całym obszarze będącym przedmiotem badań. Sugerowano nawet, że problem ruchów migracyjnych jest węzłowym problemem demograficznym, mającym podstawowy wpływ na przyszły rozwój społeczno-gospodarczy Nadodrza /R.Rauziński, 1980/.

W ostatnim czasie kilkakrotnie wskazywano na odwrócenie występujących do połowy lat sześćdziesiątych kierunków migracji, w odniesieniu do wielu rejonów zachodniej części Polski. Obszary będące wcześniej celem wędrowek wykazują obecnie ujemne saldo migracji.

W wielu publikacjach dotyczących Nadodrza podkreślono, że obszar ten traci ludność w wyniku migracji i jak można sądzić jest to tendencja trwała /J.Kroszel, 1980, M.Musiał, 1980, J. Tkacz, 1977/. Jednocześnie uważa się, że jest to zjawisko niepokojące i na przyszłość może ujemnie zaznaczyć się w niektórych procesach społecznego i gospodarczego rozwoju omawianych terenów.

Uznając wagę zagadnienia, w prezentowanych badaniach postanowiono dokonać analizy migracji ludności w obszarze Nadodrza, skupiając szczególną uwagę na problematyce migracji międzywojewódzkich. Uwzględniając całość migracji wewnętrznych uzyskano można demograficzną charakterystykę zbiorowości migrantów, jednak dopiero wyróżnienie migracji międzywojewódzkich pozwala m.inn. na sprecyzowanie przestrzennego aspektu zjawiska.

W niektórych badaniach ujemne saldo migracji w Nadodrze obserwowano m.innymi dzięki porównaniu rzeczywistego przyrostu ludności

z przyrostem naturalnym /A. Rauziński, 1963/.

Prezentowanym opracowaniem starło się na bieżących mówiących bezpośrednio o ilości wyjeżdżających i przyjeżdżających do danego regionu z poszczególnych kierunków. Punktem wyjścia stały się materiały statystyczne Głównego Urzędu Statystycznego.

Uznano, że podejmując badania tego właśnie wycinka zagadnień migracji i ogólnie problematyki ludnościowej Nadodrza, możliwe będzie stwierdzenie i przedstawienie pewnych istotnych faktów i zjawisk odnoszących się zarówno do Nadodrza jako całości, jak i do poszczególnych województw wchodzących w jego skład. W wyniku analizy ruchów migracyjnych przekraczających granicę regionu można określić jakie grupy ludności dany region traci, a jakie zyskuje. Na obecnym etapie prac nie uwzględniono migracji zagranicznych, które niewątpliwie stanowią odrębny problem. Jednakże bez uwzględnienia emigracji zagranicznej /szczególnie w odniesieniu do Opolszczyzny/ bilans strat ludnościowych ponoszonych przez dany region w wyniku migracji nie byłby pełny. W ostatecznym etapie prac wydaje się więc niezbędne ujęcie przynajmniej niektórych danych dotyczących wyjazdów zagranicznych z województw odrzańskich.

Znaczące wydaje się także określenie ogólnych kierunków migracji /wieś - miasto, miasto - miasto itd/ oraz charakterystyka powiązań migracyjnych między badanym regionem a innymi regionami kraju. Istotne znaczenie badawcze, a także praktyczne, może mieć określenie ruchliwości mieszkańców i porównanie stopnia otwarcia poszczególnych województw nadodrzańskich. Interesujące wydaje się także wykazanie czy określone tendencje dotyczące natężenia i kierunków ruchów migracyjnych charakterystyczne są dla całego Nadodrza, czy jedynie dla pewnych grup województw, lub pojedynczych regionów.

Badaniami objęto okres od roku 1976 do 1981, uznając że dane z sześciu lat pozwolą na określenie pewnych tendencji i wyciągnięcie wniosków. Postanowiono przedstawić migracje międzywojewódzkie na tle ogólnej sumy migracji wewnętrznych, a także **dokonać analizy tych** migracji biorąc pod uwagę cechy ludzi biorących udział w przemieszczaniach.

Za szczególnie istotne uznano uwzględnienie podziału migrujących na ludność miejską i wiejską. Charakterystyczne i ważne dla danego regionu wydają się także cechy migrantów, jak wiek, wykształcenie i zawody.

Jednym z podstawowych celów badawczych było też dokonanie analizy przestrzennego aspektu omawianych zjawisk. Dlatego przedmiotem znacznej części rozważań jest przestrzenne rozmieszczenie obszarów pochodzenia ludności napływającej do danego województwa i obszarów stanowiących cel ludności opuszczającej to województwo.

W prezentacji materiału statystycznego dotyczącego migracji międzywojewódzkich zastosowano typowe miary dotyczące omawianego rodzaju przemieszczeń ludności, opisane w literaturze przedmiotu /A.Jagielski, 1977, J.Holzer, 1980, M.Latuch, 1980/.

Koncowym wynikiem podjętych badań będzie opracowanie omawianych zagadnień w odniesieniu do całego obszaru Nadodrza, z uwzględnieniem wszystkich województw wchodzących w jego skład.

W niniejszej pracy zaprezentowano część wyników dotyczących trzech wybranych województw tego obszaru: opolskiego, wrocławskiego

i zielonogórskiego.¹

¹/materiały statystyczne dotyczące woj.zielonogórskiego, zostały zebrane przez J.Laczmara i zestawione w raporcie pt "Migracje międzywojewódzkie w woj.zielonogórskim".

I. Migracje międzywojewódzkie na tle ogółu migracji wewnętrznych

Analizując badany okres zaobserwować można, że ogólna suma migracji wewnętrznych w latach 1976-1980 nie ulegała większym zmianom. Ustabilizowanie wielkości migracji na określonym poziomie było w drugiej połowie lat 70-tych, charakterystyczne dla całej Polski /K.Dziewoński, P.Korcelli, 1981/. Wyodrębnia się natomiast rok 1981 /tabl.1/, w którym ilość podejmujących migracje okazała się wyraźnie mniejsza niż we wszystkich pozostałych latach. Prawdopodobnie to dotyczy każdego z trzech prezentowanych województw. Przyczyną tego faktu były niewątpliwie, ogólna sytuacja polityczna w kraju i zaistniałe wydarzenia.

W stosunku do roku 1980 ilość migrantów w woj. opolskim zmniejszyła się o ok. 7 tys. osób, w woj. wrocławskim ponad 3 tys. a w zielonogórskim o 7,5 tysiąca. W stosunku do roku 1979 różnice te były jeszcze większe. Te same przyczyny wynikające z sytuacji politycznej spowodowały prawdopodobnie jeszcze większe zahamowanie migracji wewnętrznych w roku 1982. Rok ten nie został wprowadzić objęty badaniami, lecz warto wspomnieć, że liczba migrantów np. na Opolszczyźnie, zmniejszyła się wtedy o dalsze 2 tys. osób. Wydaje się jednak, że w kolejnych latach spodziewać się należy pewnego wzrostu migracji wewnętrznych i powrotu do poziomu sprzed roku 1981.

Najliczniejsze migracje wystąpiły w roku 1978. W trzech prezentowanych województwach ograniczenie migracji nastąpiło w tym samym czasie. W jednakowym okresie nastąpiło też maksymalne natężenie tych ruchów.

Interesujące jest natomiast, że pod względem ruchliwości migracyjnej województwa te różnią się dość wyraźnie /tabl.2/.

Tab. 1 Migracje wewnętrzne w wybranych województwach nadodrzańskich
w latach 1976-1981

R o k	Opolskie migracje wewnętrzne	w tym:		wrocławskie		w tym:		zielenogórskie		w tym:	
		miedzyw. w %		migracje wewnętrzne		miedzyw. w %		migracje wewnętrzne		miedzyw. w %	
1976	51437	42		51376		58		44609		45	
1977	50098	41		47623		57		42225		43	
1978	53456	41		58069		54		46562		43	
1979	53408	40		53062		56		42974		43	
1980	50755	39		45667		56		42033		42	
1981	43836	38		42498		54		34503		40	
1976-81	302930	40		298135		56		252906		43	

Tab.2 Ruchliwość mieszkańców wybranych województw nadodrzańskich
w latach 1976-1981

Województwo	R o k	Migracje wewnętrzne na 1000 osób	Migracje międzywojew. na 1000 osób
o p o l s k i e	1976	52,7	22,2
	1977	51,0	20,8
	1978	55,2	22,3
	1979	55,1	22,2
	1980	52,1	20,1
	1981	44,0	17,1
	1976-81	51,8	20,8
w r o c ł a w s k i e	1976	49,5	28,5
	1977	45,4	26,0
	1978	55,2	29,6
	1979	49,8	27,8
	1980	42,4	23,8
	1981	39,1	21,0
	1976-81	46,9	26,0
z i e l o n o g ó r s k i e	1976	76,1	34,6
	1977	71,5	30,9
	1978	78,0	33,3
	1979	71,2	30,3
	1980	69,0	28,5
	1981	56,0	22,7
	1976-81	70,2	30,0

Najmniejszą ruchliwość wykazali mieszkańcy woj. wrocławskiego, gdzie przeciętnie w badanym okresie spośród każdego tysiąca mieszkańców, 47 osób zmieniało miejsce zamieszkania. W województwie opolskim wskaźnik ten zbliżył się do 52 osób. Natomiast ruchliwość mieszkańców województwa zielonogórskiego okazała się, znacznie większą, gdyż przeciętnie w każdym roku badanego okresu ponad 70 osób na tysiąc zmieniało

niejace zawieszona.

Wszystkie wymienione wartosci wyzsze sa od wskaźnikow ogólnopolskich odnoszacych sie do drugiej polowy lat siedemdziesiatych.

Dopiero na tle calosci wewnatrznych ruchow migracyjnych rozpatrywac mozna migracje miedzywojewódzkie, ktore stanowia glówny przedmiot prezentowanych badan.

Biorac pod uwage jedynie migracje przekraczajace granice województwa okaze sie, ze najnizsza ruchliwosc tego typu wykazywali mieszkancy Opolszczyzny, gdzie przecietnie w roku taka migracje podejmowalo ok. 20 osob z kazdego 1000 mieszkancow. W woj. wroclawskim w migracjach miedzywojewódzkich uczestniczylo rocznie 26 osob na 1000, natomiast w woj. zielonogorskim 30 osob.

Ruchliwosc miedzywojewódzka mieszkancow Opolszczyzny jest wiec nizsza od ruchliwosci w woj. wroclawskim, chociaz w tym samym roku ruchliwosci calkowitej relacje miedzy wspomnianymi województwami byly odwrotne.

Udzial migracji miedzywojewódzkich w ogólnej sumie migracji w wewnatrznych okresach migracyjnych otworcie regionu. W badanych województwach wskaźnik ten jest zróżnicowany. W woj. opolskim migracje miedzywojewódzkie stanowiły w okresie 1976-1981 40% calosci wewnatrznych ruchow migracyjnych. W ostatnich trzech latach omiananego okresu odsetek ten byl jeszcze nizszy / w 1980 - 39%, a w 1981 - 38%.

W województwie zielonogorskim udzial migracji przekraczajacych granice województwa byl nieznacznie wyzszy niz na Opolszczyźnie. W badanym okresie udzial tych migracji w ogólnej sumie migracji wewnatrznych stopniowo spadl z 45% w roku 1976 do 40% w roku 1981. W całym okresie sześciu lat migracje miedzywojewódzkie w woj. zielonogorskim stanowiły 43% migracji wewnatrznych. W obu wspomnianych województwach zachodziła sie pewna przewaga ruchow migracyjnych, ktore nie przekraczaja granicy województwa.

Należy zwrócić uwagę, że w roku 1974 w skali ogólnopolskiej migracje międzywojewódzkie stanowiły 53% ogółu migracji wewnętrznych /A. Zurkowska, J. Książek, 1980/.

W tym stopniem otwarcia niż oba omówione wyżej województwa charakteryzuje się województwo wrocławskie. W badanym okresie migracje międzywojewódzkie stanowiły tam 56% ogółu wewnętrznych ruchów migracyjnych. Odsetek ten osiągnął najwyższą wartość w roku 1976 /58%/, a najniższą w roku 1978 i 1981 /po 54%/.

Wydaje się, że udział migracji międzywojewódzkich w ogólnej liczbie migracji w danym regionie zależy od wielu czynników, a jednym z nich jest prawdopodobnie obszar danego województwa.

E. Wielrose /1983/, mówiąc o potrzebie obliczania porównywalnego w czasie miernika migracji, którym może być tzw. indywidualne prawdopodobieństwo migracji zwraca uwagę na ciekawe zjawisko. Analiza wspomnianego prawdopodobieństwa w poszczególnych latach pozwala zaobserwować, że od początku lat siedemdziesiątych natężenie migracji międzywojewódzkich, które z pewnym przybliżeniem określa się jako migracje na dłuższą odległość, jest niższe niż natężenie migracji na krótszą odległość /migracji międzygminnych/.

Tab.3 Wielkość migracji międzywojewódzkich w wybranych województwach Naddodrza w okresie 1976-1981

	W O J E W O D Z T W O		
	opolskie	wrocławskie	zielonogórskie
Napływ	61923	83346	47000
Odływ	59691	82530	61020
Przepływ brutto	121614	165876	108020
Saldo	2232	816	-14020

W badanym sześcioletnim okresie w migracjach międzywojewódzkich wielko udział ponad 160 tys. osób w woj. wrocławskim, ponad 120 tys. na Opolszczyźnie i ok. 106 tys. w woj. zielonogórskim.

Na tle tych, niemałych przecież liczb saldo migracji w woj. wrocławskim okazało się bardzo nieznaczne /816 osób/.

Tak wyraźne różnicowanie się napływu i odpływu ludności oznacza że w przypadku woj. wrocławskiego ruchy migracyjne nie miały prawie żadnego bezpośredniego wpływu na liczbę ludności w regionie.

W woj. opolskim przyrost ludności w okresie 1976-81 spowodowany migracjami wyniósł 2232 osoby. Oznacza to, że średnio w każdym roku Opolszczyzna zyskiwała w wyniku migracji ok. 370 osób, co również oznacza znaczne równoważenie się napływu i odpływu ludności z regionu. W praktyce salda migracji w poszczególnych latach wahały się od - 678 do + 1075.

Roczne wartości salda migracji w przeliczeniu na 1000 mieszkańców zaprezentowano w tabl.4. Wartości średnie tego wskaźnika dla woj. wrocławskiego wynosiły 0,4, a dla Opolszczyzny 0,1.

Inną sytuację zaobserwowano w woj. zielonogórskim. W badanym okresie region ten w wyniku migracji utracił ponad 14 tys. osób, czyli średnio, każdego roku ok. 2300 osób. W świetle rocznych wartości salda migracji zarysowuje się wyraźna tendencja. Każdego roku odpływ ludności z woj. zielonogórskiego zdecydowanie przewyższa napływ.

Współczynnik salda migracji wahał się od -5,2 w roku 1977 do - 3,1 w roku 1981.

II. Wybrane cechy analizowanej zbiorowości migrantów

Istotnym elementem analiz dotyczących różnego rodzaju ruchów migracyjnych jest określenie kierunków migracji w aspekcie relacji

niędzy wsiami a miastami (tabl.5/. Wśród napływających na teren województwa wrocławskiego 55% osób pochodziło z miast, wśród przybywających do woj. zielonogórskiego odsetek ten wynosił 53%. Najmniejszy był udział ludności miejskiej wśród napływających na Opolszczyznę 48%. Oceną większej części napływających były miasta.

Tabl.4 Współczynniki migracji międzywojewódzkich w wybranych województwach nadodrzańskich w latach 1976 - 1981

Województwo	R o k	Napływ na 1000 mieszkań.	Odpływ na 1000 mieszkań.	Saldo migracji na 1000
opolskie	1976	11,2	11,0	0,21
	1977	10,9	9,9	1,0
	1978	10,8	11,5	-0,7
	1979	11,5	10,7	0,8
	1980	10,6	9,5	1,1
	1981	8,4	8,7	-0,2
	1976-81	10,6	10,2	0,4
wrocławskie	1976	14,5	14,1	0,4
	1977	12,7	13,2	-0,5
	1978	15,2	14,4	0,8
	1979	14,4	13,4	0,9
	1980	11,4	12,4	-1,0
	1981			
	1976-81	13,1	13,0	0,1
zielonogórskie	1976	14,9	19,7	-4,9
	1977	12,9	18,0	-5,2
	1978	14,9	18,4	-3,5
	1979	13,2	17,1	-3,9
	1980	12,7	15,9	-3,1
	1981	9,9	12,8	-3,0
	1976-81	13,0	16,9	-3,9

Tabl.5 Udział ludności miejskiej i wiejskiej w migracjach międzywojewódzkich w wybranych województwach nadodrzańskich /w okresie od 1976 do 1981/.

N A P Ł Y W	województwo opolskie				województwo wrocławskie				województwo zielonogórskie			
	w %	w tym odpływ z miast	w tym odpływ z wsi	w %	w tym odpływ z miast	w tym odpływ z wsi	w %	w tym odpływ z miast	w %	w tym odpływ z miast	w tym odpływ z wsi	w %
do miast	63	35	28	74	46	28	60	37	37	23		
na wieś	37	13	24	26	9	17	40	16	24			
R A Z E M	100	48	52	100	55	45	100	53	47			

17

O D P Ł Y W	województwo opolskie				województwo wrocławskie				województwo zielonogórskie			
	w %	w tym odpływ do miast	w tym odpływ na wieś	w %	w tym odpływ do miast	w tym odpływ na wieś	w %	w tym odpływ do miast	w %	w tym odpływ do miast	w tym odpływ na wieś	w %
Pochodzenie wyjeżdżających z miast	54	41	13	63	46	17	55	43	12			
ze wsi	46	26	20	37	19	18	45	26	19			
R A Z E M	100	67	33	100	65	35	100	69	31			

W miastach woj. wrocławskiego osiedliło się 74% przybyłych do tego regionu. W woj. opolskim 63%, a w zielonogórskim 60%.

Wśród wyjeżdżających również dominowała ludność miejska. Migranci pochodzący z miast stanowili 63% opuszczających woj. wrocławskie. W grupie osób, która wyjechała z województwa zielonogórskiego udział ludności miejskiej wynosił 55%. Wśród odpływających z Opolszczyzny odsetek ten był prawie identyczny /54%:/.

W efekcie omawianych ruchów migracyjnych w latach 1976-81 dodatnie saldo migracji w miastach województwa wrocławskiego wyniosło 9634 osoby, natomiast wieś wrocławska straciła na rzecz innych województw 8818 osób. Na Opolszczyźnie różnice te były niższe, miasta województwa w rezultacie ruchów międzywojewódzkich zyskały 6474 osoby, a wieś straciła 4242 osoby. Natomiast w woj. zielonogórskim, które charakteryzuje się stałą przewagą odpływu ludności nad napływem, miasta utraciły na rzecz innych województw 5095 osób, a wsie 8925 osób.

W migracjach międzywojewódzkich każdego z trzech prezentowanych województw ruchy z miast do miast były najbardziej intensywne. Zależnie od województwa i roku kierunek ten skupiał od 35% /napływ do woj. opolskiego/ do 46 % /woj. wrocławskie/ wszystkich migracji.

Wyraźnie mniejsze znaczenie miały migracje ze wsi do miast. Ich udział w migracjach międzywojewódzkich każdego z omawianych województw był podobny i wynosił ok. 25%. Najmniejszy udział przepływów ze wsi do miast /19%:/ zanotowano w grupie osób opuszczających woj. wrocławskie.

Podobne lub niewiele niższe okazało się natężenie migracji ze wsi na wieś. Udział tego kierunku wynosi, zależnie od województwa od 17% /napływ do woj. wrocławskiego/ do 24% /napływ do woj. zielonogórskiego i opolskiego/.

Najmniejsza liczba migrantów przemieszczała się z miast na wieś. Wśród napływających do woj. wrocławskiego stanowili oni tylko 9% całości migracji międzywojewódzkich, natomiast wśród odpływających z tego regionu 17%. W pozostałych województwach udział przemieszczających się z miast na wieś wynosił najczęściej 12% - 13%.

W migracjach międzywojewódzkich charakterystyczny jest więc zdecydowanie dominujący udział przemieszczeń z miast do miast. W stosunku do ogólnej sumy migracji wewnętrznych wyraźnie niższy jest tu udział migracji ze wsi do miast i niższy jest również cały udział ludności wiejskiej. Oznacza to, że ludność wiejska rzadziej decyduje się na migracje przekraczające granicę województwa. Można więc sugerować, że ludność ta preferuje migracje na bliższą odległość i przenoszenie się do miast w granicach swojego województwa.

Analiza struktury wiekowej migrantów w całym badanym okresie wskazuje, że najbardziej ruchliwe były osoby w wieku od 20 do 29 lat, a szczególnie osoby między 20 a 24 rokiem życia. Jest to ogólniejsza prawidłowość dotycząca również każdego z omawianych województw. W grupach migrantów przybywających do poszczególnych województw, a także wśród opuszczających ich teren udział osób w wieku od 20 do 29 lat, wahał się w granicach od 40% do 46%. W migracjach stosunkowo licznie uczestniczyli najmłodsze dzieci w wieku nie przekraczających czterech lat.

Z punktu widzenia struktury wiekowej migrantów nie zaobserwowano istotnych różnic między trzema prezentowanymi województwami. Ogólnie około 80-84% ludności biorącej udział w tego typu migracjach nie przekroczyło 34 roku życia:

Bardziej znaczące różnice dotyczą salda migracji w poszczególnych grupach wiekowych. W woj. opolskim saldo migracji dodatnie było w grupach wiekowych.

migracji we wspomnianych już wyżej grupach wiekowych, które najliczniej uczestniczyły w przenieszeniach.

W pozostałych grupach zanotowano najczęściej niewielkie salda ujemne.

W woj. wrocławskim wyraźnie dodatnie było saldo migracji osób w wieku od 15 do 19 i od 20 do 24 lat. Natomiast wysokie saldo ujemne zaobserwowano w grupie dzieci od 0 do 4 lat. Łącznie w grupie dzieci od 0 do 9 lat ujemne saldo wyniosło -2647 osób.

W woj. zielonogórskim saldo migracji w badanym okresie we wszystkich grupach wiekowych było ujemne.

Dążąc do oceny efektów migracji międzywojewódzkich warto również zapoznać się ze strukturą migrantów wg wykształcenia /tabl.7/.

Wśród migrantów, którzy w okresie badanych sześciu lat przybyli do woj. opolskiego przeważały osoby z wykształceniem podstawowym oraz dzieci do lat 18, a kolejną pod względem liczebności okazała się grupa osób posiadających wykształcenie zasadnicze zawodowe.

Wśród opuszczających teren Opolszczyzny struktura wg wykształcenia była podobna, przy czym należy zaznaczyć, że mniejszy niż w grupie napływających był udział osób posiadających wykształcenie zawodowe, natomiast wysoki odsetek stanowili migranci posiadający wykształcenie średnie i wyższe.

W województwie wrocławskim dominujące grupy to dzieci do lat 18 i osoby ze średnim oraz podstawowym wykształceniem. Mniejszy jest udział osób posiadających zasadnicze wykształcenie zawodowe. Wśród migrantów przybywających na teren lub wyjeżdżających z województwa zielonogórskiego największy okazał się udział dzieci do lat 18 /wśród odrływających/. W dalszej kolejności znalazły się osoby z wykształceniem podstawowym. Mniejszy był udział osób posiadających wykształcenie zawodowe oraz osób ze średnim wykształceniem.

Tabl.6. Migracje międzywojewódzkie w okresie 1975-84
w wybranych województwach nadodrzańskich
wg grup wiekowych /w %/

Lp.	W i e k	opolskie			wrocławskie			zielonogórskie		
		udział wśród napł.	odpł.	saldo	udział wśród napł.	odpł.	saldo	udział wśród napł.	odpł.	saldo
1.	0-4	14,7	13,5	1026	11,1	14,0	-2255	13,9	14,3	-2204
2.	5-9	6,0	6,3	5	5,0	5,5	-392	5,9	6,8	-1407
3.	10-14	3,2	3,9	-354	2,9	2,9	37	3,4	3,7	-687
4.	15-19	6,9	7,4	-144	7,9	6,0	1620	7,5	7,2	-917
5.	20-24	24,2	22,3	1669	25,3	22,2	2724	25,5	22,0	-1436
6.	25-29	20,0	18,1	1603	20,0	20,7	-391	19,2	19,1	-2630
7.	30-34	7,5	8,0	-155	7,5	7,9	-254	7,5	8,4	-1537
8.	35-39	3,4	4,4	-493	3,7	3,7	77	3,6	4,2	-849
9.	40-44	2,7	3,5	-443	2,8	2,9	-22	2,6	3,2	-717
10.	45-49	2,1	2,7	-321	2,2	2,5	-199	2,0	2,4	-526
11.	50-54	1,6	1,9	-134	1,8	2,1	-251	1,6	1,8	-360
12.	55-59	1,3	1,5	-58	1,5	1,7	-191	1,2	1,3	-204
13.	60-64	1,3	1,4	-35	1,4	1,7	-230	0,8	1,2	-531
14.	65-69	1,7	1,7	33	1,8	1,9	-10	1,6	1,4	-96
15.	70-74	1,5	1,5	26	1,9	1,8	142	1,4	1,2	-61
16.	75-79	1,1	1,1	45	1,6	1,3	219	1,2	0,9	-11
17.	80-84	0,6	0,7	-47	1,0	0,8	133	0,6	0,5	10
18.	85 i więcej	0,3	0,3	9	0,5	0,5	59	0,4	0,3	-3

Udział osób posiadających wyższe wykształcenie był najwyższy wśród migrantów przekraczających granicę województwa wrocławskiego, przy czym napływ tych osób był wyższy niż ich odpływ z terenu województwa /saldo 849 osób/.

Oba pozostałe województwa zanotowały w badanym okresie ubytek osób z wyższym wykształceniem. W woj. zielonogórskim ujemne saldo wynosiło 729 osób, na Opolszczyźnie 602 osoby.

Zaobserwować można, że w badanym okresie Opolszczyzna poniosła straty w grupach osób z wykształceniem wyższym, policealnym i średnim, podczas gdy w województwie wrocławskim, w tych samych grupach saldo okazało się wyraźnie dodatnie. W województwie zielonogórskim we wszystkich grupach wiekowych saldo migracji okazało się ujemne. Szczególnie dotyczy to grupy dzieci do lat 18.

III. Główne kierunki migracji ludności między badanymi województwami a pozostałymi regionami Polski

Analizę przestrzennego aspektu procesów migracyjnych będących przedmiotem prezentowanych badań traktowano jako jedno z najważniejszych zagadnień. Na podstawie przepływów ludności ocenić można m.in. siłę i znaczenie powiązań przestrzennych między określonymi regionami.

W odniesieniu do każdego z analizowanych województw istotne wydaje się ustalenie głównych kierunków przepływów ludności i obszarów, z którymi dany region jest najsilniej powiązany. Jednocześnie niezbędną jest wiedza dotycząca charakteru tych powiązań. Wynika stąd potrzeba porównania rozmieszczenia regionów z których przybywa większość osób napływających do danego województwa i rozmieszczenia regionów do których następuje odpływ. Znaczna różnica napływu i odpływu ludności w relacji między dwoma regionami świadczy o jednostronności powiązań migracyjnych.

Tabl. 7 Migracje międzywojewództkami w okresie 1976-1981 w wybranych województwach nadodrzańskich wg wykształcenia migrantów /w %/

lp.	Wykształcenie	opolskie		wrocławskie		zielonogórskie	
		udział wśród	Saldo	udział wśród	Saldo	udział wśród	Saldo
		napł. odpł.		napł. odpł.		napł. odpł.	
1.	wyższe	7,7	-602	10,7	9,9	849	-729
2.	policealne	3,0	-213	4,2	3,4	704	-347
3.	średnie	17,0	-1058	22,3	20,4	1805	-2269
4.	zasadn. zawodowe	19,9	1689	17,0	18,0	-766	-2483
5.	podstawowe	23,8	1939	21,1	20,4	764	-3342
6.	niepeł. podstaw.	3,5	74	4,5	4,5	40	-127
7.	dzieci do lat 18	23,7	432	18,6	22,1	-2639	-4655
8.	nieustalone	1,5	-29	1,6	1,5	59	-68

Mające znaczenie powiązanie migracyjne ograniczać się mogą do jednego lub kilku podstawowych kierunków. W niektórych przypadkach sytuacja jest odmienna, gdy kierunki powiązań migracyjnych są bardziej rozproszone i większa jest liczba województw mająca liczący się udział w przepływach migracyjnych danego regionu.

Wspomniane zagadnienia stanowią przedmiot krótkiego omówienia dotyczącego migracji międzywojewódzkich w każdym z trzech wybranych do analizy województw nadodrzańskich.

a/ Województwo wrocławskie

Wśród osób, które napłynęły, zdecydowanie dominującą liczebnie grupą byli mieszkańcy woj. wałbrzyskiego. Stanowili oni 16,4% całego napływu. Następnie wyróżnić można trzy województwa. Są to kolejno: opolskie, zielonogórskie i legnickie. Migranci pochodzący z każdego z trzech województw stanowili ok. 8% wszystkich napływających /tabl.8/.

Najwięcej osób przybywających do województwa wrocławskiego pochodziło z województw położonych stosunkowo blisko, chociaż nie zawsze z sąsiadujących. Migranci napływali głównie z województw dolnośląskich oraz z Opolszczyzny, czyli z południa oraz południowo-zachodu i południowo-wschodu. Napływ z sąsiadujących z wrocławskim od północy województw wielkopolskich /kaliskie, leszczyńskie/ był nieco niższy. O wielkości napływu decydowały migracje z kilku zaledwie województw. Przybysze z województw wałbrzyskiego i opolskiego stanowili blisko 25% całego napływu. Natomiast 1/3 napływu to osoby pochodzące z obu wymienionych województw oraz z woj. jeleniogórskiego. Połowa migrantów przyjechała z sześciu województw, a 75% migrantów stanowili mieszkańcy 17 województw.

Krótkiego omówienia wymagają również najważniejsze kierunki, w których odbywał się napływ z woj. wrocławskiego.

tabl.8 Udział poszczególnych województw Polski w napływie
i odpływie ludności z wybranych województw nadodrzańskich
w okresie 1976-1981 /w %/

lp.	województwo	opolskie		wrocławskie		bielostockie	
		w napł.	w odpł.	w napł.	w odpł.	w napł.	w odpł.
1.	warszawskie	0,8	2,2	1,2	3,3	1,0	2,5
2.	bielskopodlaskie	0,5	0,2	0,6	0,4	0,4	0,2
3.	białostockie	0,5	0,4	0,6	0,5	0,6	0,4
4.	białsko-białskie	2,1	4,0	0,8	1,4	0,7	1,1
5.	bydgoskie	0,9	0,6	1,1	0,9	1,5	1,2
6.	chełmskie	1,4	0,5	0,4	0,3	0,4	0,3
7.	ciechanowskie	0,6	0,2	0,3	0,3	0,4	0,2
8.	częstochowskie	7,3	6,6	1,8	2,2	0,9	1,1
9.	elbląskie	0,6	0,4	0,6	0,5	0,7	0,5
10.	gdańskie	0,7	1,2	0,9	1,6	1,0	1,5
11.	gorzowski	1,5	1,0	1,7	1,3	17,9	14,5
12.	jeleniogórskie	4,1	2,4	8,2	5,4	5,7	4,0
13.	kajłskie	4,5	2,7	6,8	6,0	2,2	1,7
14.	katowickie	15,3	30,9	4,0	9,5	3,5	9,2
15.	kieleckie	3,2	2,3	3,0	2,5	1,7	1,0
16.	konin	0,6	0,3	1,1	0,7	1,7	1,4
17.	koszalińskie	1,0	0,8	1,1	1,0	1,7	1,4
18.	krakowskie	1,5	2,3	1,0	1,6	0,7	1,2
19.	krośnińskie	1,0	0,9	0,8	0,7	0,7	0,6
20.	lęborskie	2,1	2,1	7,7	11,8	2,5	13,3
21.	leszczyńskie	0,9	0,7	3,7	2,7	5,3	4,8
22.	lubelskie	1,2	1,0	1,2	1,1	0,9	0,8
23.	łomżyńskie	0,5	0,2	0,6	0,4	0,4	0,3
24.	łódzkie	0,7	1,2	0,9	1,3	1,3	1,3
25.	nowosądeckie	2,7	2,1	1,1	1,1	0,7	0,7
26.	olsztyńskie	1,1	0,6	1,0	0,8	1,3	0,9
27.	opolskie	-	-	8,4	3,4	2,4	5,0
28.	ostrołęckie	0,4	0,3	0,5	0,4	0,3	0,3
29.	piłskie	0,7	0,4	0,7	0,6	1,8	1,6
30.	piotrkowskie	1,7	1,3	1,5	1,4	0,8	0,8
31.	płockie	0,4	0,3	0,5	0,4	0,6	0,5
32.	poznańskie	1,1	1,3	1,7	2,0	3,8	9,2
33.	przemyskie	1,1	0,7	1,0	0,7	0,5	0,4
34.	radomskie	0,9	0,6	1,1	1,0	0,6	0,5
35.	rzeszowskie	1,0	1,1	1,1	1,1	0,5	0,5
36.	siemiatyckie	0,7	0,4	0,6	0,4	0,5	0,4
37.	sieradzkie	2,0	1,3	1,8	1,7	0,8	0,7
38.	skierniewickie	0,4	0,3	0,3	0,5	0,3	0,3
39.	szkockie	0,6	0,4	0,7	0,6	0,8	0,7
40.	suwalskie	0,7	0,4	0,8	0,5	0,8	0,6
41.	szczecińskie	1,9	1,5	1,9	2,0	4,1	3,1
42.	tarnobrzegskie	0,9	0,7	1,0	0,9	0,6	0,5
43.	tarnowskie	1,4	1,4	1,0	1,0	0,6	0,6
44.	toruńskie	0,7	0,5	0,7	0,5	1,2	0,9
45.	walbrzyskie	10,0	4,6	16,4	12,1	3,9	2,2
46.	wrocławskie	6,5	0,3	0,6	0,5	0,7	0,5
47.	wrocławskie	11,2	11,7	-	-	0,7	0,7
48.	zamojskie	1,5	0,7	1,0	0,7	0,7	0,7
49.	zielenogórskie	2,0	1,0	4,4	5,3	-	-
OGÓŁEM		100	100	100	100	100	100

tabl.9. Salda migracji między wybranymi województwami nadodrzańskimi a pozostałymi województwami Polski

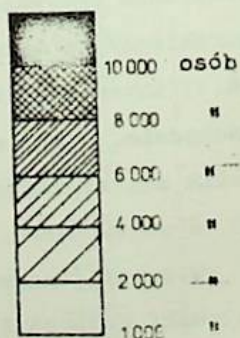
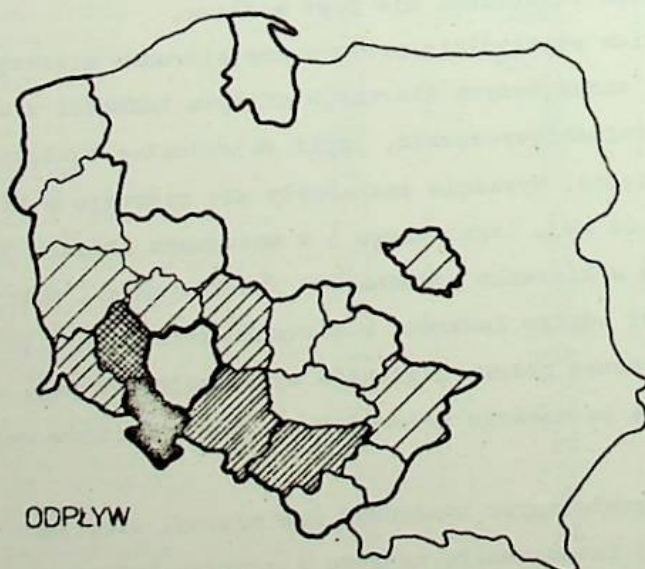
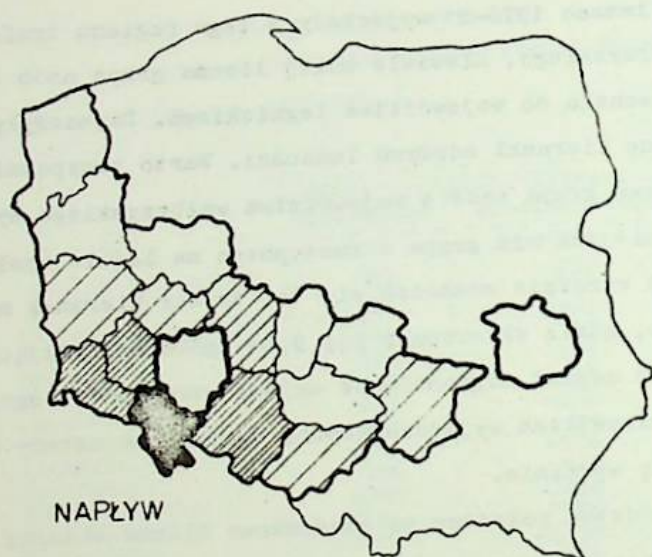
w okresie 1976-1981

lp.	województwo	saldo migracji wojew.		
		opolskiego	wrocławskiego	zielenogórskiego
1.	warszawskie	-837	-1723	-1365
2.	bielskopodlaskie	165	202	52
3.	białostockie	100	114	10
4.	bielsko-bialskie	-1096	-463	-369
5.	bydgoskie	196	133	-57
6.	chełmskie	570	107	2
7.	ciechanowskie	198	65	57
8.	częstochowskie	830	-272	-242
9.	elbląskie	137	94	16
10.	gdańskie	-281	-556	-451
11.	gorzowskie	338	347	-492
12.	jeleniogórskie	1088	2424	221
13.	kaliskie	1051	730	4
14.	katowickie	-8970	-4430	-3981
15.	kieleckie	664	446	142
16.	koninские	158	317	-13
17.	koszalińskie	121	76	146
18.	krakowskie	-451	-469	-425
19.	krośnieńskie	73	39	-10
20.	legnickie	50	-3287	-4119
21.	leszczyńskie	177	734	-49
22.	lubelskie	149	76	-95
23.	łomżyńskie	198	165	32
24.	łódzkie	-271	-358	190
25.	nowosądeckie	436	25	-94
26.	olsztyńskie	291	183	46
27.	opolskie	-	31	-687
28.	ostrołęckie	82	88	-40
29.	pilskie	161	90	-118
30.	piotrkowskie	276	86	-165
31.	płockie	65	66	-15
32.	poznańskie	-73	-274	-957
33.	przemyskie	271	202	20
34.	radomskie	206	115	-19
35.	rzeszowskie	-6	-59	-185
36.	siedleckie	193	153	-20
37.	sieradzkie	451	68	-84
38.	skierniewickie	62	-19	-47
39.	szupskie	85	60	-56
40.	suwalskie	160	255	-11
41.	szczecińskie	275	-4	-189
42.	tarnobrzeskie	145	37	-56
43.	tarnowskie	37	12	-119
44.	toruńskie	170	175	175
45.	wąkoczyńskie	3345	3663	262
46.	włocławskie	95	79	9
47.	wrocławskie	-31	-	-966
48.	zakojańskie	-74	289	90
49.	zielenogórskie	687	956	-

Ponad 12%, które w latach 1976-81 wyjechały z tego regionu trafiło do województwa wałbrzyskiego. Niewiele mniej liczna grupa osób /11,8% całego odpływu/ wyjechała do województwa legnickiego. Zaznaczyły się więc dwa równorzędne kierunki odpływu ludności. Warto przypomnieć, że w przypadku napływu grupa osób z województwa wałbrzyskiego była ponad dwa razy liczniejsza niż grupa z następnego na liście opolskiego. Wśród wyjeżdżających wyraźnie zaznacza się też trzeci kierunek migracji do woj. katowickiego, gdzie skierowało się 9,5% ogółu odpływających. Znaczący jest również udział migrantów do województwa opolskiego, który wyniósł 5,4% wszystkich wyjeżdżających. Wymienione cztery województwa wyodrębniają się wyraźnie.

Wspomniane województwa położone są stosunkowo blisko chociaż wytłumaczenie natężenia odpływu do poszczególnych województw jedynie przy pomocy kryterium odległości nie jest możliwe. Wyróżnić można bowiem szczególnie preferowane kierunki migracji. Jednym z wyraźniej zaznaczonych kierunków odpływu ludności z woj. wrocławskiego był południowy-zachód, czyli województwo opolskie, a przede wszystkim katowickie. Wyraźnie zaznaczyły się migracje w kierunku zachodnim /głównie do woj. legnickiego i w mniejszym stopniu jeleniogórskiego/, a także w kierunku południowym /wałbrzyskie/. Zdecydowanie mniej intensywny był odpływ ludności w kierunku północnym i północno-wschodnim. W sumie ponad połowa migrantów opuszczających woj. wrocławskie skierowała się do sześciu województw a 75 % migrantów wyjechało do 16 województw.

W świetle zaprezentowanych wyników i map okazuje się, że kierunki najbardziej intensywnego napływu i odpływu ludności nie w każdym przypadku są całkowicie zbliżone. Podstawa określenia siły powiązań migrujących woj. wrocławskiego z innymi regionami kraju stały się przepływy brutto między wspomnianymi województwami a pozostałymi.

Rys.1 Przepływy migracyjne między województwem wrocławskim a innymi regionami w okresie 1976-1981.

Przepływy te osiągały w badanym okresie najwyższą wartość w odniesieniu do woj. wabrzyńskiego. Z woj. wabrzyńskiego wiąże się ponad 14% wszystkich migracji międzywojewódzkich woj. wrocławskiego. Jednocześnie warto zaznaczyć, że efektem tych przepływów było zdecydowanie dodatnie dla woj. wrocławskiego saldo migracji wynoszące 3663 osoby /tabl.9/.

Na drugim miejscu pod względem intensywności przepływów znalazło się województwo legnickie, a którym wiąże się prawie 10% całości wrocławskich migracji międzywojewódzkich. W tym przypadku saldo migracji jest dla woj. wrocławskiego zdecydowanie ujemne, wynosi bowiem - 3287 osób.

Z kolei saldo migracji między woj. wrocławskim a województwem opolskim /skupia ono 8,4% wszystkich migracji/ można określić jako zbliżone do zera, gdyż w ciągu sześciu lat przy przepływie dochodzącym do 14 tysięcy osób różnica na korzyść Opolszczyzny wyniosła 31 osób.

Dużą intensywnością charakteryzowały się także powiązania migracyjne z województwem jeleniogórskim /5,8% całości przepływów/, katowickim /6,7%/ oraz kaliskim /5,9%/. Należy tu podkreślić, że o ile saldo migracji woj. wrocławskiego z jeleniogórskim i kaliskim były zdecydowanie dodatnie, to w przypadku relacji z woj. katowickim odpływ ludności przewyższał napływ o 4430 osób.

Z sześcioma województwami, o których wspomniano w trakcie omawiania przepływów brutto, związanych było prawie 52% całości wrocławskich migracji międzywojewódzkich. Przy czym jak wykazano, ze względu na saldo migracji relacje z tymi województwami różnią się między sobą zdecydowaną przewagą napływu /wabrzyńska, jeleniogórska, kaliska/, zdecydowaną przewagą odpływu /katowicka,

legnickie/ lub zrównoważeniem natężenia migracji w obie strony /wrocławie/.

Ogólnie niewielkie jest liczebne województw, z którymi wrocławskie miało ujemne saldo migracji. W grupie tej, oprócz już wspomnianych znalazły się województwa: warszawskie /-1723/, gdańskie /-956/, łódzkie /-469/, bielsko-bialskie /-463/, białostockie /-358/, poznańskie /-174/, częstochowskie /-273/.

Są to albo tzw. województwa wiejskie, albo posiadające w swych granicach wielką aglomerację miejską.

Przepływy migracyjne między woj. wrocławskim a większością województw centralnej, wschodniej i północnej Polski wydają się stosunkowo nieduże i raczej zrównoważone, gdyż salda migracji w całym badanym okresie sześciu lat na ogół nie przekraczają 100 osób.

b/ województwo opolskie

Największa grupa osób spośród przybyłych na teren Opolszczyzny pochodziła z woj. katowickiego. Grupa ta stanowiła ponad 15% całego napływu w badanym okresie. W następnej kolejności wyróżniło się województwo wrocławskie, stąd przybyło ponad 11% migrantów i wrocławskie - 10%. Stosunkowo liczne okazały się migracje z województwa częstochowskiego stanowiące 7,8% całego napływu.

Pośród województw, które graniczą z Opolszczyzną najmniejszą liczbą osób napłynęła z woj. kaliskiego, ich udział wyniósł nieco ponad 4%. Podobny był udział migrantów z woj. jeleniogórskiego.

Ogólnie migrantów z wymienionych sześciu województw stanowili ponad 52% wszystkich osób, które przybyły na teren woj. opolskiego. Natomiast z 17 województw pochodziło 5/4 wszystkich migrantów. Województwa, z których pochodziła większość osób napływających na Opolszczyznę tworzą razem dwa try obszary, rozciągający się z północno-zachodu /woj. zielonogórskie/ na południowo-zachód /nowo-

szkiełko/.

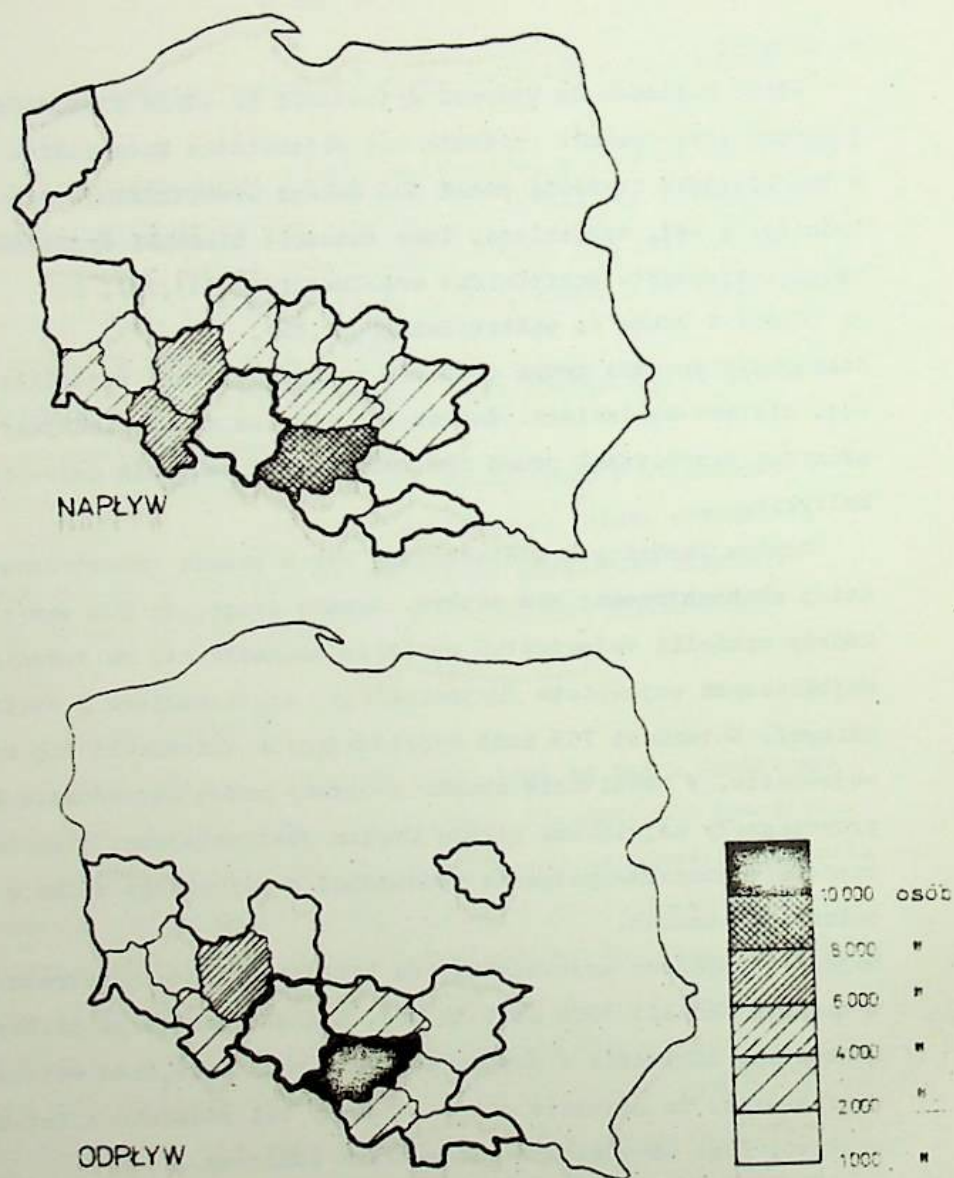
Wśród regionów do których wyjeżdżali na stałe mieszkańcy Opolszczyzny zdecydowanie wyróżnia się województwo katowickie. Migracje w tym kierunku stanowią ponad 30% całego wewnątrzkrajowego odpływu ludności z woj. opolskiego. Inne znaczące kierunki wyjazdów prowadzą do województw sąsiednich: wrocławskiego /11,7%/, częstochowskiego /6,6%/ a także do wałbrzyskiego /4,8%/.

Stosunkowo znaczna grupa osób /4% całego odpływu/ wyjechała do woj. bielsko-bialskiego. Region ten mimo że nie sąsiadujący z Opolszczyzną przyciągnął ponad dwa razy więcej osób niż województwo kaliskie.

Odpływ ludności z Opolszczyzny był w sensie przestrzennym bardziej skoncentrowany niż napływ. Zwraca uwagę, że 50% wszystkich, którzy opuścili województwo opolskie znalazło się na terenie trzech najbliższych województw /katowickiego, wrocławskiego i częstochowskiego/. Natomiast 75% osób wyjeżdżających skierowało się do 12 województw. W rezultacie obszar tworzony przez województwa które przyciągnęły największą liczbę Opolan jest mniejszy, jednakże zachowuje charakterystyczne wydłużenie z północnego zachodu na południowy wschód.

Najdalej położone województwa, do których wyjazdy przekroczyły w badanym okresie 1000 osób to woj. zielonogórskie na północnym zachodzie, kieleckie i nowosądeckie na wschodzie, oraz województwo warszawskie. To ostatnie stanowi jedyny cel stosunkowo intensywnego odpływu, poza wspomnianym już zwartym obszarem.

Ogólna suma przepływów ludności w badanym okresie świadczy o szczególnie silnym powiązaniu Opolszczyzny z województwem katowickim. Z regionem tym wiąże się 23% wszystkich miaracji przekraczających granicę woj. opolskiego. Średnio każdego roku w badanym

Rys.2 Przeptywy migracyjne między województwem opolskim a innymi regionami w okresie 1976-1981.

okresie między oboma województwami trwale przemieszczało się ok. 4,5 tysiąca osób. Efektem tych przepływów jest wysokie ujemne dla Opolszczyzny saldo, które w latach 1976-1981 osiągnęło w sumie wartość ok. 9 tys. osób /tabl.9/.

Dużym natężeniem charakteryzowały się także migracje między Opolszczyzną a województwami wrocławskim oraz wałbrzyskim i częstochowskim. Podkreślić należy, że charakter każdego z tych powiązań jest nieco inny. Przepływy ludności z województwem wrocławskim okazało się, pomimo dużej ich liczby, bardzo zróżnicowany. Omówione relacje Opolszczyzny z woj. wałbrzyskim są zdecydowanie bardziej jednostronne, o czym świadczy dodatnie dla woj. opolskiego saldo migracji, które w analizowanych latach wyniosło ponad 3,3 tys. osób.

Znacznie bliższe równowagi okazały się przepływy między Opolszczyzną a województwami częstochowskim, chociaż i w tym przypadku saldo migracji było dodatnie dla woj. opolskiego. Spośród pozostałych województw, które cechują się względnie silnymi powiązaniami migracyjnymi z Opolszczyzną, tylko saldo z woj. bielsko-bialskim okazało się ujemne. Natomiast napływ ludności z takich województw jak kaliskie, jeleniogórskie i kieleckie wyraźnie przeważał nad odpływem mieszkańców Opolszczyzny na ich teren. Z województwami na terenie których znajdują się największe aglomeracje woj. opolskie ma na ogół ujemne, choć niewielkie salda migracji.

Generalizując przedstawione kierunki migracji zaobserwować można, że Opolszczyzna jest celem migrantów z Dolnego Śląska a szczególnie z woj. śląskich oraz częściowo Południowej Wielkopolski. Jednocześnie region ten traci prawie całą swoją część z woj. łódzkiego, z woj. świętokrzyskiego i bielsko-bialskiego.

omawianym przypadku sarysowuje się więc ogólny kierunek przesuwania się ludności z zachodu i południowego zachodu na wschód i południowy-wschód:

c/ woj. zielonogórskie

Regionem, z którego w okresie omawianych sześciu lat przyjechało najwięcej osób było województwo gorzowskie. Udział tej grupy ogólnej sumie przyjezdnych do woj. zielonogórskiego wyniósł 17,9%. W dalszej kolejności zaznaczyły się województwa poznańskie i legnickie. Udział napływających z tych województw wyniósł odpowiednio 9,8% i 8,5%. Kolejne trzy województwa to wrocławskie, jeleniogórskie i leszczyńskie. Udział osób, które przybyły z każdego z tych województw przekroczył 5% całego napływu. Z wymienionych sześciu województw pochodziło ponad 53% wszystkich przyjezdnych, natomiast 3/4 migrantów przyjechało z 14 województw. Obszar tworzony przez regiony których udział w napływie do woj. zielonogórskiego był największy obejmuje cały obszar Nadodrza oraz woj. poznańskie i kaliskie.

Największy odpływ ludności, który generalnie jak wspomniano znacznie przeważał nad napływem dotyczył mniej więcej tej samej grupy województw. Najliczniejsze grupy osób wyjechały do województw gorzowskiego /14,6%/ i legnickiego /13,3%/. Duża grupa osób udała się do województw poznańskiego /9,2%/ i katowickiego /9,2%/. Migrantów, którzy wyjechali do wymienionych czterech województw oraz migrantów do następnego w kolejności woj. wrocławskiego /6,1%/ stanowili łącznie ponad 52% całego odpływu w badanym okresie. Natomiast łącznie 13 województw przyjęło 75% wszystkich, którzy na siebie wyjechali z woj. zielonogórskiego. W tej grupie 11 województw tworzy swarty obszar obejmujący prawie całą zachodnią Polskę. Do tego obszaru zaznaczyły się dwa województwa: warszawskie

i gdańskie.

W świetle przepływów brutto, najsilniejsze powiązania migracyjne województwa zielonogórskiego, dotyczyły sąsiadującego z nim od północy woj. gorzowskiego. Przeciętne przepływy każdego roku wynosiły ponad 2,8 tys. osób.

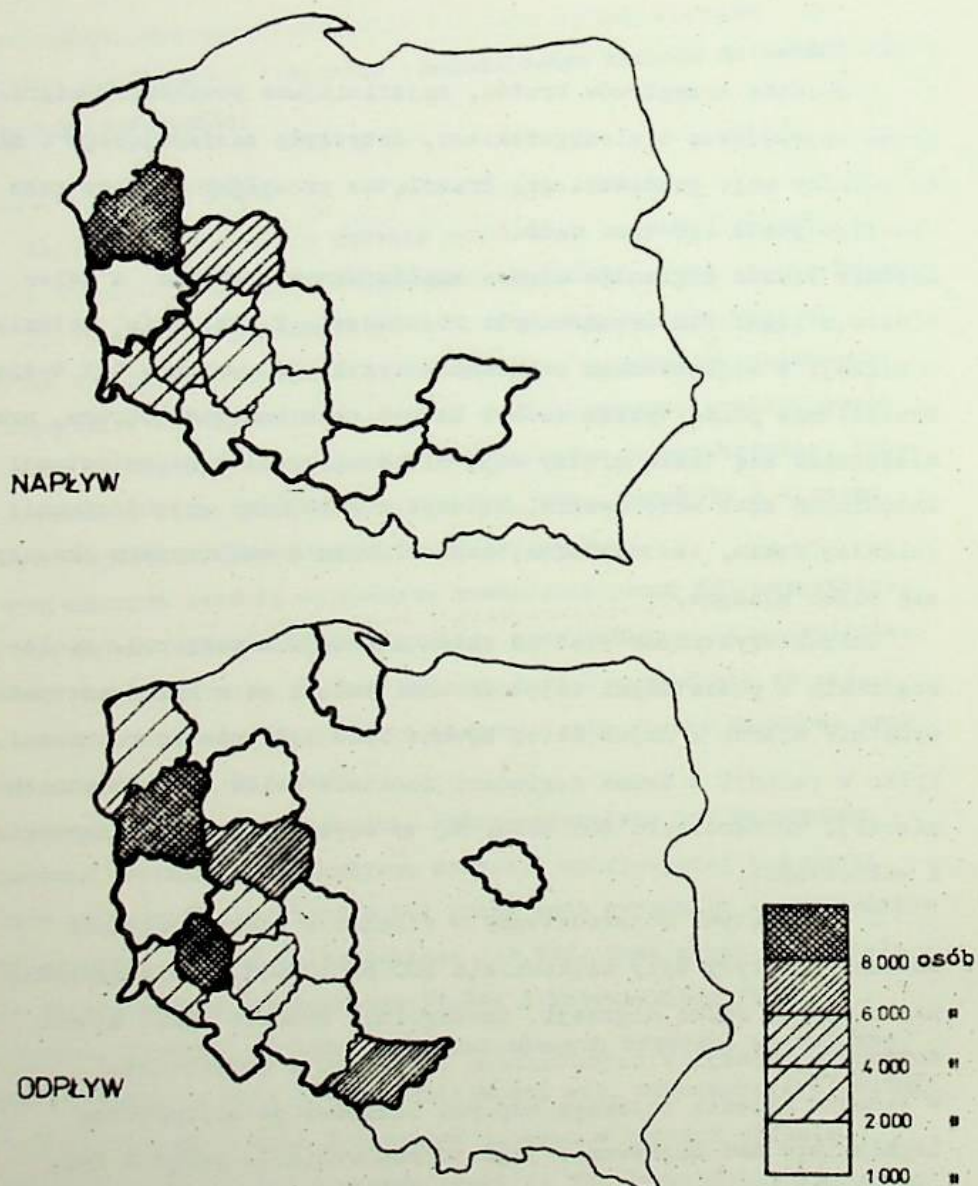
Średnia liczba migrantów między analizowanym regionem a województwem legnickim przekroczyła nieznacznie 2 tys. osób, natomiast w relacji z województwem poznańskim liczba ta wyniosła 1,7 tysiąca. Przeciętnie ponad tysiąc osób w każdym roku badanego okresu, przemieszczało się także między woj. zielonogórskim a województwami katowickim oraz wrocławskim. Relacje z kolejnymi województwami: jeleniogórskim, leszczyńskim, szczecińskim i wałbrzyskim okazały się nieco słabsze.

Charakterystyczne jest iż salda migracji między woj. zielonogórskim a pozostałymi województwami Polski są w kilku przypadkach wyraźnie ujemne a najczęściej ujemne lecz zbliżone do równowagi. Tylko w relacji z dwoma regionami dodatnie saldo sześcioletnich migracji przekroczyło 200 osób. Są to województwa jeleniogórskie i wałbrzyskie.

Z pozostałymi województwami w relacji z którymi średnie roczne przepływy były większe niż 500 osób, woj. zielonogórskie miało ujemne saldo migracji. Szczególnie wysokie saldo ujemne dotyczyło relacji z województwem legnickim i katowickim.

W badanym okresie przewaga odpływu ludności do województwa legnickiego nad napływem z jego terenu wyniosła ponad 4 tys. osób. Niewiele mniejszą liczbę ludności województwo zielonogórskie utraciło na rzecz woj. katowickiego.

Ponadto w pewnym stopniu wyróżniają się ujemne salda migracji z województwami poznańskim i wrocławskim, które w okresie 1973-80

Rys.3. Przepływy migracyjne między województwem zielonogórskim a innymi regionami w okresie 1976-1981

nie przekraczają jednak tysiąca osób.

Przy mniejszej liczbie przepływów brutto, stosunkowo wysokie saldo ujemne stanowiło efekt migracji do województwa warszawskiego.

Zaobserwować można, że wysokie ujemne saldo migracji między wojewódzkich, jakie każdego roku na województwo zielonogórskie jest sumą niewielkich strat, jakie region ten ponosi w relacji z większością województw Polski.

IV. Przestrzenne powiązania migracyjne analizowanych województw na tle obszaru Nadodrza

Istotne wydaje się zwrócenie uwagi na różnice i podobieństwa między badanymi województwami z punktu widzenia przestrzennego zasięgu powiązań migracyjnych. Na podstawie danych z sześciolletniego okresu 1976-81 ustalono przeciętne roczne wartości przepływów migracyjnych brutto między analizowanymi województwami, a pozostałymi regionami Polski. Rezultaty przedstawiono na mapach /ryc.4/, gdzie szczególnie wyeksponowano województwa, których średnie roczne przepływy migracyjne z badanym regionem przekraczały 500 osób. Utworzone w ten sposób dla każdego z trzech regionów obszary najsilniejszych powiązań migracyjnych są zbliżone.

Ponieważ będące przedmiotem analizy województwa znajdują się w południowo-zachodniej i zachodniej części Polski, również obszary ich najsilniejszych powiązań migracyjnych obejmują przede wszystkim województwa południowo zachodnie. Niewątpliwie jednym z podstawowych czynników wpływających na siłę powiązań migracyjnych między obszarami jest odległość. W analizowanym przypadku charakterystyczne jest jednak, że obszary powiązań każdego z trzech omawianych województw są wydłużone z północnego zachodu na południowy wschód.

Obszar związany z Opolszczyzną zaczyna się od woj. zielonogórskiego ciągnie się w formie pasa wzdłuż południowej granicy sięgając po woj. kieleckie. W przyjętych kryteriach, obszar wpływów woj. wrocławskiego jest większy i obejmuje znaczną część Wielkopolski, aczkolwiek w tym przypadku najbardziej intensywnymi powiązaniem charakteryzuje się kierunek z północnego zachodu na południowy wschód. Odrębnie zaznaczyły się województwa szczecińskie i warszawskie.

Obszar powiązań migracyjnych woj. zielonogórskiego ciągnie się od woj. szczecińskiego po katowickie i obejmuje cały obszar Nadodrza oraz woj. poznańskie.

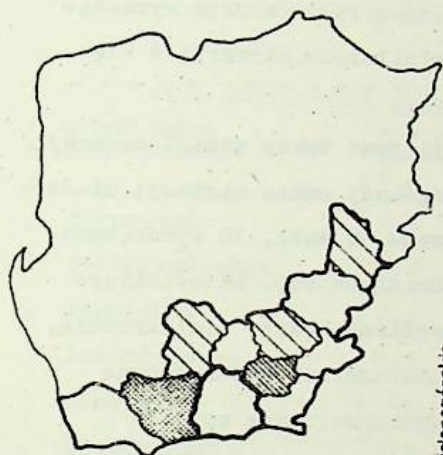
Charakterystyczne jest, że w każdym z trzech przypadków zasięgi najbardziej intensywnych powiązań migracyjnych są wyraźnie ograniczone w kierunku centrum Polski, a jednocześnie obejmują całe lub znaczną część Nadodrza.

Wspólny dla każdego z trzech analizowanych województw jest również charakter relacji z niektórymi regionami. Każde z województw ma zdecydowanie ujemne saldo migracji z woj. katowickim, co zresztą jest tendencją ogólnokrajową. Również ujemne salda są wynikiem przepływów ludności do woj. warszawskiego. Wysokie ujemne saldo migracji zaobserwowano w woj. wrocławskim i zielonogórskim w wyniku migracji do woj. legnickiego. Jednakże tego typu ssące oddziaływanie woj. legnickiego nie sięga już do Opolszczyzny, a przepływy między tymi regionami są raczej zrównoważone. Wspólną cechą badanych województw jest też ujemny bilans migracji z województwami krakowskim, gdańskim i bydgoskim, chociaż wartości tych sald nie są znaczne.

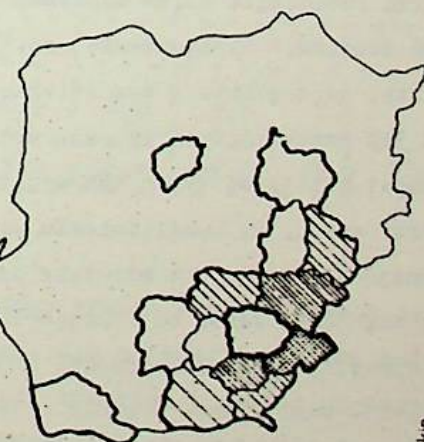
Dodatnie saldo przepływów migracyjnych badane regiony osiągnęły przede wszystkim w stosunku do województwa wrocławskiego, zielonogórskiego, a także kaliskiego.

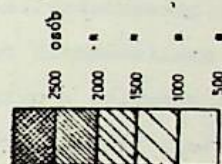
woj. opolskie

woj. zielonogórskie

woj. wrocławskie

Rys. 4. Średnie roczne przepływy ludności brutto między badanymi województwami a innymi regionami Polski, w latach 1976-1981.

Z punktu widzenia omawianych relacji z pozostałymi regionami Polski obserwuje się znaczne podobieństwo między województwem wrocławskim i opolskim. Powiązania województwa zielonogórskiego mają wyraźnie inny charakter, wyrażający się w ujemnym bilansie migracji z większością regionów kraju.

Zagędnieniem wymagającym prezentacji jest także udział migracji w obrębie województw nadodrzańskich w ogólnej sumie migracji międzywojewódzkich trzech analizowanych regionów. W tabl. 10 wyodrębniono udział woj. nadodrzańskich z uwzględnieniem woj. katowickiego i bez uwzględnienia tego regionu. Podkreślono bowiem wielokrotnie, że w badaniach ludnościowych nie jest uzasadnione automatyczne włączenie woj. katowickiego do całego Nadodrza, gdyż może to powodować deformację uzyskanego obrazu.

Największy udział województw nadodrzańskich zaobserwowano w przepływach związanych z woj. zielonogórskim. Z ośmiu województw Nadodrza pochodziło 53,5% napływających oraz 51,2% wyjeżdżających z tego regionu. Uwzględnienie woj. katowickiego podwyższa udział Nadodrza, szczególnie w odniesieniu do odpływających do ponad 60%. Ponad 52% napływających do woj. wrocławskiego pochodziło z Nadodrza, natomiast mniej, bo tylko 46% wyjeżdżających osiedliło się w woj. nadodrzańskich. Po uwzględnieniu woj. katowickiego odsetki te wyróżniają się osiągając niewiele ponad 56%, zarówno wśród napływających, jak i wśród odpływających.

Migracje w obrębie Nadodrza mają najniższe znaczenie w przypadku woj. opolskiego. Z ośmiu województw nadodrzańskich pochodziło niewiele więcej niż 1/3 osób które przybyły na Opolszczyznę i znalazło się tam tylko 26,1% migrantów, którzy opuścili ten region. Odsetki te zmieniają się jednak, jeżeli rozpatrzeć 50% i 57% po uwzględnieniu woj. katowickiego, które w migracjach z Opolszczyznę

Tabl. 10 Udział województw nadodrzańskich w migracjach
ludności województw opolskiego, wrocławskiego
i zielonogórskiego w okresie 1976-1981

Województwa nadodrzańskie	opolskie		wrocławskie		zielonogórskie	
	Napł. w %	Odpł. w %	Napł. w %	Odpł. w %	Napł. w %	Odpł. w %
gorzowskie	1,5	1,0	1,7	1,3	17,9	14,6
jeleniogórskie	4,1	2,4	8,2	5,4	5,7	4,0
legnickie	2,1	2,1	7,7	11,8	8,5	13,3
leszczyńskie	0,9	0,7	3,7	2,7	5,3	4,2
opolskie	—	—	8,4	8,4	2,4	3,0
szczecińskie	1,9	1,5	1,9	1,7	4,1	3,5
wałbrzyskie	10,0	4,8	16,4	12,1	3,8	2,5
wrocławskie	11,2	11,7	—	—	5,8	6,1
zielonogórskie	2,9	1,9	4,4	3,3	—	—
R a z e m	34,6	26,1	52,4	46,7	53,5	51,2
katowickie	15,3	30,9	4,0	9,5	3,5	9,2
R A Z E M	49,9	57,0	56,4	56,2	57,0	60,4

odgrywa dominującą rolę.

Zaprezentowany materiał stanowi pewien wycinek całego zagadnienia, które jest przedmiotem badań. Dla uzyskania w miarę pełnego obrazu uwzględniającego charakter, przebieg i zasięg migracji międzywojewódzkich w obszarze Nadodrza konieczne jest rozszerzenie zestawu cech charakteryzujących zbiorowość migrantów, zastosowanie dodatkowych metod badania omawianych zjawisk, a przede wszystkim uwzględnienie pozostałych województw wchodzących w skład obszaru określonego jako Nadodrza.

LITERATURA

- Dziwowski K., Korcelli P., 1981, Migracje w Polsce: przemiany i polityka, w: Studia nad migracjami i przemianami systemu osadniczego w Polsce, Prace Geograficzne 140, IGiPZ PAN
- Jagielski A., 1977, Geografia ludności, PWN Warszawa
- Holzer J., 1980, Demografia, PWE, Warszawa
- Krośchel J., 1980, Infrastruktura społeczna i problemy ekonomiczne jako warunki optymalizacji zagospodarowania Nadodrza, Zeszyty Odrzańskie 9, Instytut Śląski, Opole.
- Latuch M., 1980, Demografia społeczno-ekonomiczna, PWE Warszawa.
- Musiał M., 1980, Nadodrze w Polsce Ludowej, Zeszyty Odrzańskie 7 Instytut Śląski Opole.
- Rauziński R., 1980, Sytuacja demograficzna a możliwości aktywizacji gospodarczej Nadodrza, Zeszyty Odrzańskie 9, Instytut Śląski, Opole.
- Rauziński R., 1982, Ludność, zasoby pracy i prognoza rozwoju demograficznego ludności województw nadodrzańskich do 1985 r., Instytut Śląski w Opolu, Zakład Socjologii i Demografii.
- Tracz J., 1977, Ocena rozwoju gospodarki na Odrze w 30-lecie PRL, sesja naukowa "Odra w świadomości i gospodarce narodowej" Opole.
- Vielrose E., 1983, Miara natężenia migracji wewnętrznych, Wiadomości Statystyczne 7.
- Żurkowska A., Książek J., 1980, Elementy struktury przestrzennej migracji wewnętrznych, Przegląd Geograficzny 52/1.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

Nakład 260 egz: Objętość 1,8 ark. wyd., 475 ark. druk: Papier offset
112 kl. 80g: Powielarnia Instytutu Śląskiego w Opolu, ul. Piastowska 17
Zam. 24/84. S-3

